

VÝZKUM VYBRANÝCH AKTUÁLNÍCH PROBLÉMŮ SOCIÁLNĚ EKONOMICKÉHO PŮSOBNÍ VĚDECKOTECHNICKÉHO ROZVOJE V ZEMĚDĚLSTVÍ A V POTRAVINÁŘSKÉM PRŮMYSLU

K. Blažek

BLAŽEK, K. (Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Praha): *Výzkum vybraných aktuálních problémů sociálně ekonomického působení vědeckotechnického rozvoje v zemědělství a v potravinářském průmyslu*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 22, 1986 (2) : 89-98.

Do oblasti vědeckotechnického rozvoje patří nejen zdokonalování techniky, technologie, výrobků a řízení, ale též významné působení na oblast sociálně ekonomického rozvoje, zejména na pracovní prostředí, na fyzickou i psychickou náročnost práce a na další pracovní podmínky. Působení je vzájemné a oboustranné a VTR lze využít při vytváření a zlepšování pracovního prostředí. Sociální důsledky vědeckotechnického rozvoje v ZPoK jsou ovlivňovány nejen specifickými rysy zemědělství a potravinářského průmyslu, ale též předpokládanými trendy budoucího rozvoje obou odvětví. Vytváření a ochrana co nejlepšího pracovního prostředí musí vycházet z analýzy vědeckotechnického rozvoje v konkrétním případě, z vytypování a posouzení jednotlivých faktorů pracovního prostředí a rizikových vlivů. Těžiště aktivního přístupu je jak v oblasti projekce, výstavby a rekonstrukce, tak i v oblasti programů a plánů kádrového, personálního a sociálního rozvoje.

vědeckotechnický rozvoj; sociální důsledky; sociálně ekonomický rozvoj; pracovní prostředí; pracovní podmínky; plány kádrového, personálního a sociálního rozvoje

Náročné cíle rozvoje národního hospodářství kladou před československé zemědělství a potravinářský průmysl veliké úkoly. Na jejich splnění závisí udržení a další zvyšování životní úrovně všeho obyvatelstva ČSSR a zvyšování soběstačnosti ve výrobě potravin ze surovin mírného pásma.

V současné době pokračujícího budování naší vyspělé socialistické společnosti se stává hlavním a základním určujícím faktorem našeho národního hospodářství a zdrojem růstu efektivnosti a společenské produktivity práce co nejširší uplatnění vědeckotechnického rozvoje (VTR). To ustanovil velmi jasně již XVI. sjezd KSČ v roce 1981 a upřesnily závěry 8. zasedání ÚV KSČ v červnu 1983. Pro oblast zemědělství a potravinářského průmyslu to byly zejména závěry 11. zasedání ÚV KSČ z října 1984.

Vědeckotechnický rozvoj má dopad na všechny úseky činnosti zemědělství i potravinářského průmyslu a tedy i na pracujícího člověka a na úsek sociálního rozvoje. Proto také výzkumná činnost ve Výzkumném ústavu ekonomiky zemědělství a výživy byla v 7. pětiletce v rámci

výzkumného úkolu Sociálně ekonomické důsledky vědeckotechnického rozvoje v zemědělství a v potravinářském průmyslu zaměřena na tuto tak důležitou a citlivou oblast, kterou je zhodnocení vlivu VTR na sociálně ekonomickou sféru, především na základní složky pracovního prostředí a na další podmínky práce.

Hlavním cílem úkolu bylo na základě provedených šetření a posuzování úrovně pracovního prostředí a rizikových faktorů práce v zemědělství a v potravinářském průmyslu zpracovat návrhy na zlepšení pracovních podmínek v těchto odvětvích a na omezení zdravotních rizik.

V této práci se zaměříme zejména na výchozí předpoklady, ze kterých vychází účinnost VTR na sociálně ekonomickou sféru, a naopak, které předpoklady umožňují využití VTR naznačeným směrem v oblasti pracovních podmínek.

VĚDECKOTECHNICKÝ ROZVOJ A INOVACE

Aby bylo možno dosáhnout uvedeného cíle, je nutno nejprve rozebrat a zhodnotit základní charakteristiky VTR a inovací, jejichž prostřednictvím se VTR realizuje a dostává i své sociální určení.

Vědeckotechnický rozvoj je možno definovat jako nepřetržitý proces zdokonalování, rozšiřování a účinnějšího využívání veškerých výrobních sil, zejména strojů a zařízení, technologických výrobních postupů, surovinových a energetických zdrojů, zlepšování technické úrovně a užitných vlastností současných výrobků i včasné zavádění nových výrobků s vysokou úrovní, progresivní změny v organizaci, řízení a plánování, zvyšování kvalifikace pracovníků. V širším pojetí se VTR týká výrobních sil jako celku a vedle rozvoje hmotných, technických stránek výroby zahrnuje i změny v organizaci výrobního procesu, v kvalifikaci pracovních sil i v zkvalitňování pracovních podmínek.

Inovace představují změny spojené s technickými prostředky, s růstem vědomostí, praktických znalostí a jejich využíváním ve výrobních procesech, při organizaci a řízení. Jejich výsledkem jsou nové technologické metody výroby, nové nebo kvalitativně lepší výrobky, účinnější systémy řízení, zdokonalení pracovního prostředí. Inovační procesy, inovační aktivita se objektivně stávají základními faktory, které urychlují efektivnost národního hospodářství.

Z celkové úlohy VTR v socialistické společnosti je možno odvodit funkci VTR při rozvoji zemědělství a potravinářského průmyslu. Přitom je nutno přihlížet k podmínkám v odvětvích zemědělství a potravinářského průmyslu, tedy v ZPoK, které se mohou lišit od podmínek v jiných odvětvích. K hlavním znakům VTR v ZPoK patří zejména:

- další rozvoj výrobních sil s optimálním zvyšováním specializace, koncentrace výroby a s optimální dělbou práce;

- uplatnění velkovýrobních postupů při zajištění vysoké kvality a standardizace výroby;

- další rozvoj materiálně technické základny výroby, se širokým uplatněním komplexní mechanizace, chemizace, biologizace, automatizace výroby a s využitím automatizovaných systémů řízení (v zemědělství např. využití výkonnějších druhů rostlin, vysoce užitkových plemen, vědecky podložené výživy rostlin i zvířat, biologické ochrany proti

škůdcům, biotechnologií, genového inženýrství; v potravinářském průmyslu zejména dosahování vysokého stupně zhodnocení surovin a zajištění vysoké užitné hodnoty výrobků, např. prodloužení trvanlivosti, instantnost, fortifikace vitamíny);

— kooperační a integrační vztahy mezi zemědělskou prvovýrobou a zpracovatelským průmyslem, popř. i s obchodem, uplatňování výrobkových vertikál;

— vzájemné propojení a návaznost ve výrobním procesu (výrobní linky, skupinové nasazení mobilních zemědělských strojů, kontinuální výrobní postupy);

— vyčlenění některých výrobních činností a služeb do samostatných specializovaných jednotek (výživa a ochrana rostlin, výroba a příprava krmiv, opravárenství a stavební činnosti, doprava);

— vznik nových specializovaných profesí a nových skupin pracovníků, s celkovou tendencí na snižování podílů přímých výrobních pracovníků a při zvyšování podílu ostatních výrobních pracovníků (specializovaní seřizovači, údržbáři, opraváři, pracovníci laboratoří a výpočetních zařízení);

— změny charakteru, složitosti, náplně a namáhavosti práce (další postupné snižování podílu těžké fyzické námahy, intelektualizace práce, zvyšování odpovědnosti, zvyšování psychické náročnosti práce a neuropsychické zátěže);

— celkové zlepšování úrovně pracovního prostředí a hygienické úrovně pracovišť (včetně kabin vozidel a mobilních mechanizačních prostředků), při možnosti určitého zhoršení jednotlivých faktorů pracovního prostředí za určitých okolností: např. zvyšování výskytu a hladiny hluchnosti (stroje a výrobní linky potravinářského průmyslu, zemědělské mechanizační prostředky), chemických škodlivin (zejména výživa a ochrana rostlin), prašnost (průmyslová hnojiva, biologický prach), zvýšená tepelná zátěž;

— soustavné uplatňování řady vědních oborů při zajišťování optimálního využití lidského činitele (ergonomie, psychologie, sociologie, pedagogika);

— postupné vyrovnávání sociálně ekonomické úrovně zemědělství a potravinářského průmyslu mezi jednotlivými národohospodářskými odvětvími.

SOCIÁLNÍ ÚČIN A SOCIÁLNÍ DŮSLEDKY VTR V ZEMĚDĚLSTVÍ A V POTRAVINÁŘSKÉM PRŮMYSLU

Do oblasti VTR patří nejen zdokonalování techniky, technologie a řízení, ale též inovační aktivita v sociální oblasti. I zde půjde zejména o sladění ekonomických a sociálních cílů zemědělství a potravinářského průmyslu, což musí nutně ovlivnit kritéria výběru, rozhodování a realizace jednotlivých inovačních záměrů. Přitom je třeba vycházet z několika základních skutečností: Pracující člověk je rozhodujícím činitelem výroby, jejím tvůrcem i konzumentem, a tedy i rozhodujícím činitelem VTR. Člověk ovlivňuje výrobu a tedy i pracovní prostředí, které výroba vytváří a ovlivňuje. Zároveň je člověk ovlivňován, kladně či záporně, pracovním prostředím, které sám svou činností vytváří, popř. na

ně působí. Tedy VTR a inovační aktivita mohou výrazně ovlivňovat a popřípadě měnit pracovní podmínky a z nich zejména pracovní prostředí a obtížnost práce. Právě zde se projevuje nejlépe úzký vztah VTR k sociálně ekonomickému rozvoji zemědělství a potravinářského průmyslu. Vzhledem k plošnému charakteru zemědělství se projeví i dopad na životní podmínky zemědělského a celého venkovského obyvatelstva.

Proto je třeba dosáhnout, aby účinek a důsledky VTR a inovací na oblast pracovních podmínek a z nich především na pracovní prostředí byly kladné, aby VTR podporoval aktivitu pracovníků a pomáhal udržet jejich zdraví a výkonnost. Naproti tomu je nezbytné, aby se v první řadě odstraňovaly a potlačovaly ty nežádoucí a rizikové faktory a vlivy, které mohou vznikat jako jakýsi „odpadový produkt“ při zemědělské a potravinářské výrobě (zejména při ne zcela dokonalém zvládnutí VTR) a ohrožovat zdraví pracujících, jejich výkonnost i pohodu.

Z těchto úvah vyplývá řada úkolů, které je nutno urychleně řešit:

- vytypovat hlavní škodlivé a rizikové faktory, které se vyskytují v jednotlivých úsecích zemědělství a potravinářského průmyslu a které mohou být v některých případech důsledkem ne zcela dokonalého a komplexního zvládnutí VTR;

- naznačit způsoby a metodické přístupy k posouzení úrovně, velikosti a závažnosti těchto rizikových faktorů, které se projevují zejména jako zhoršení hmotných i sociálních aspektů pracovního prostředí, fyzické a psychické náročnosti práce a ohrožení zdraví, ukázat cesty a možnosti k odstraňování těchto škodlivých vlivů, k omezování nadměrné namáhavosti práce a k zajištění kvalitního pracovního prostředí.

VĚDECKOTECHNICKÝ POKROK A PRACOVNÍ PROSTŘEDÍ

Na začátku je nutno se zabývat pracovním prostředím, protože v této oblasti se projevují sociální důsledky a dopady VTR nejvýrazněji.

Pracovní prostředí bylo definováno mnoha autory. Dobře se osvědčuje systémové pojetí:

Systém vyššího řádu — životní prostředí v nejširším smyslu — zahrnuje prostor a podmínky, v nichž probíhá život a práce jednotlivců i lidské společnosti. Životní prostředí se dynamicky vyvíjí a jeho vývoj závisí na rozvoji výrobních sil společnosti. V zásadě se životní prostředí může členit na prostředí přírodní, technické (sem patří pracovní prostředí) a společenské.

Tento systém vyššího řádu se člení na dva systémy nižšího řádu:

- a) Pracovní prostředí, které tvoří součást životního prostředí, ve kterém se uskutečňuje společenské pracovní zařazení člověka a kde jsou zahrnuty veškeré podmínky a hodnoty, se kterými člověk přichází do styku v pracovním procesu. Obvykle se dělí na soubor (komplex) hmotných podmínek pracovní činnosti (tedy prostředí hmotné, technické, fyzikální a chemické faktory pracovního prostředí, jako např. uspořádání a vybavení objektů, pracovišť a pracovních míst, pracovní zátěž, klimatické a mikroklimatické podmínky, hluk, vibrace, osvětlení, prašnost a chemické škodliviny, hygienická zařízení a péče o pracovníky) a soubor sociálních podmínek, tedy prostředí sociální (společenské podmínky pracovního procesu, vztahy lidí na pracovišti, motivace, úroveň řízení, práce s lidmi).

b) Životní prostředí (v užším smyslu), které zahrnuje vše, co tvoří náplň života mimo práci v zaměstnání, např. bydlení, služby, infrastruktura, rekreace, kultura, společenský život.

SPECIFICKÉ RYSY VĚDECKOTECHNICKÉHO ROZVOJE A JEHO PŮSOBNÍ NA PRACOVNÍ PROSTŘEDÍ V ZEMĚDĚLSTVÍ A V POTRAVINÁŘSKÉM PRŮMYSLU

I když VTR v zemědělství a v potravinářském průmyslu (a tedy v celém ZPoK) vychází obecně ze stejných principů a zásad jako v ostatních odvětvích národního hospodářství (např. obecně roste fondová náročnost, existuje vědeckovýzkumná základna, projevuje se iniciativa pracujících), ukazují se při zavádění VTR do praxe i v jeho sociálních důsledcích určité zvláštnosti a rozdíly proti jiným národohospodářským odvětvím. Tyto rozdíly vytvářejí specifické rysy zemědělství a potravinářského průmyslu, respektive celého ZPoK. Vycházejí jak z vnitřních i vnějších podmínek obou odvětví, tak i ze zvláštností zemědělské a potravinářské výroby.

Velmi důležitý je poznatek, že na výrobě potravin se z velké části podílí jednotlivá inputová odvětví, jako např. výroba paliv a energií, strojírenství, elektrotechnický a chemický průmysl, která ovlivňují i VTR v ZPoK. Proto v rámci zemědělsko-průmyslového komplexu, který se konstituuje, může resort zemědělství a výživy rozsah a úroveň VTR ovlivnit pouze z určité části.

Z nejčastěji uváděných specifických rysů zemědělství ve vztahu k VTR a k přetrvávajícím problémům je třeba připomenout zejména tyto:

- biologický charakter výroby a práce s živými organismy;
- vázanost na půdu a plošný charakter výroby (zemědělská výroba se uskutečňuje zhruba na polovině celé rozlohy ČSSR);
- diskontinuita pracovního procesu při kontinuitě biologické části výrobního procesu;
- výrazná sezónnost především rostlinné výroby se všemi negativními důsledky: nerovnoměrnost potřeby práce v průběhu roku, potřeba sezónních pracovníků, nedostatečné využití mechanizačních prostředků pouze po několik týdnů v roce, vyšší náročnost na organizaci a řízení, nezbytná a přitom obtížná kvalitní péče o sezónní pracovníky;
- nutnost pracovat mnohdy i ve dnech pracovního klidu a pracovního volna (ošetřování zvířat, sklizňové práce);
- značné působení povětrnostních a klimatických vlivů při venkovních pracích, a to ve všech ročních obdobích;
- přetrvávající dosti velký podíl namáhavé fyzické práce, často vykonávané v nefyziologické, vnucené pracovní poloze, popř. se značnou statickou zátěží, mnohdy vykonávané v nepříznivém a odpuzujícím pracovním prostředí (především např. při výrobě okopanin, zeleniny a ovoce, nebo práce ve starších stájích pro chov skotu i prasat);
- v řadě případů měření bylo zjišťováno překračování přípustných hodnot, např. celosměnového výdeje energie pro práci žen (v části starších kravinů), překračování limitů hluku, vibrací a popř. i teplot v kabině (některé typy traktorů, zejména pásových), nadměrná prašnost, popř. i desetinásobně překračující nejvyšší přípustné koncentrace (ob-

dělávání půdy za suchého počasí, manipulace a jiné práce s obilím, krmivy, práškovými hnojivy apod.);

— nutnost vybudovat po socializaci zemědělství socialistickou velkovýrobu od začátku, včetně materiálně technické základny zemědělství;

— výzkum, vývoj a výroba zemědělské techniky a agrochemikálií jsou situovány převážně v širším ZPK, mimo resort zemědělství a výživy, takže jejich aktivní ovlivnění je možné pouze v omezené míře.

Snížení celkové investiční činnosti v poslední době a ne zcela dokonale zvládnutí vědeckotechnického rozvoje se odráží i v oblasti životního, a zejména pracovního prostředí. Problémy se přenesly i do oblasti omezení prostředků určených pro vytváření, ochranu a zlepšování pracovního prostředí. Rovněž bylo omezeno zahajování staveb pro ochranu životního prostředí. Vývoj kvalit základních složek přírodního prostředí v uplynulém období svědčí o tom, že celkový objem investic na ochranu životního prostředí se podceňuje již delší čas.

Jednostranné používání těžké mechanizace a chemizace rostlinné výroby má značný dopad na půdu a tím i na pracovní prostředí v zemědělství. I když se v posledních letech podařilo omezit úbytek zemědělské půdy, vývoj některých kvalitativních ukazatelů je znepokojující. Patří sem např.:

- zhutnění půdy a pokles obsahu organických látek v půdě;
- rozšiřování ploch ohrožených vodní a větrnou erozí;
- narůstání výměry území zasaženého průmyslovými i dopravními exhalacemi;
- kontaminace půdy i vody různými toxickými látkami;
- rezidua pesticidů v plodinách i ve tkáních hospodářských zvířat;
- porušování ekosystémů v krajině, kde se narušuje produkční i mimoprodukční funkce zemědělské a lesní krajiny;
- devastace krajiny rostoucím množstvím pevného odpadu a příliš pomalá a nákladná rekultivace.

Na specifické problémy zemědělské prvovýroby úzce navazují a do určité míry jsou obdobné specifické rysy potravinářského průmyslu. Z často připomínaných lze uvést některé, většinou velmi závažné aspekty:

— biologický charakter surovin, polotovarů a výrobků a používání biologických výrobních postupů;

— úzká návaznost na zemědělství a výrazná sezónnost výrobních oborů potravinářského průmyslu, navazujících na rostlinnou výrobu (cukrovary, škrobárny, konzervárny) se všemi negativními důsledky, naznačenými v předcházející části;

— nezbytnost zpracovat a maximálně zhodnotit veškeré suroviny vyprodukované zemědělskou prvovýrobou a každodenně zajistit pro veškeré obyvatelstvo potraviny v dostatečném množství, jakosti a pestrosti sortimentu, včetně inovací výrobků;

— přes široké uplatnění mechanizace potravinářské výroby přetrvává dosti značný podíl fyzicky namáhavé práce (zejména manipulační činnosti nebo odebírání výrobků od linek), mnohdy jednotvárné a monotónní (např. porážkové linky drůbeže s extrémní monotónností, kdy bývá nutno provést za hodinu i více než 1000 stejných úkonů), jednostranné a staticky náročné (vykostňování, bourání, s přetěžováním ruky

vedoucí nůž); práce bývají vykonávány mnohdy s vysokou intenzitou, ve nuceném tempu a většinou ženami;

— práce je vykonávána často v nepříznivém pracovním prostředí, ve vysoké hlukosti, značně překračující hranici 85 dB (A) (např. v lahvovnách, u odstředivek, odparek, rychlokutrů), v horku (sušárny, sterilace, další tepelné opracování), nebo naopak v chladu (mrazírenské komory), při vysoké vlhkosti a prašnosti, v zápachu;

— rovněž v potravinářském průmyslu se projevila nezbytnost vybudovat po socializaci výroby téměř celou materiálně technickou základnu od začátku a s omezenými prostředky — v současné době jsou zejména strojní základní prostředky ze značné míry morálně zastaralé a fyzicky opotřebované;

— omezená možnost působení na výrobce strojního zařízení a obalové techniky.

Další výrazné ovlivnění pracovního prostředí a ostatních podmínek práce v zemědělství a v potravinářském průmyslu vyplývá též z předpokládaného rozvoje obou odvětví do roku 1995—2000. Základní směry rozvoje vyžadují a předpokládají důsledné a ještě komplexnější využití vědeckotechnického rozvoje než doposud. Zde je nezbytné zajistit, aby VTR byl dokonale a komplexně zvládnut a aby i při v zásadě nezměněných nebo dokonce menších vkladech bylo dosaženo maximální efektivity a aby byly potlačovány nežádoucí nepříznivé vlivy, které by se mohly v některých případech eventuálně projevit.

Vědeckotechnický rozvoj v zemědělství a jeho vliv na pracovní prostředí vycházejí zejména z těchto úkolů:

— zemědělství musí zajistit soběstačnost ve výrobě potravin mírného pásma a krmiv a navíc krýt zvýšení spotřeby dané růstem obyvatelstva;

— zvyšování výroby je třeba zajistit především zvyšováním efektivity a nejširším využitím VTR, přičemž není možno počítat s podstatným zvýšením přidělených prostředků;

— je nezbytné vypořádat se s limitovaným přídělem paliv a energií, jakož i s postupně se zhoršující jakostí orné půdy;

— v rostlinné výrobě je nutno věnovat zvýšenou pozornost zajištění soběstačnosti ve výrobě krmiv, především dalším zvýšením výroby obilnin, pícnin na orné půdě a výnosu luk a pastvin;

— v živočišné výrobě je třeba přesunout těžiště do chovu skotu s dalším zvyšováním jeho užitkovosti (výroba mléka i masa), při současném snižování podílu výroby vepřového masa a zachování přibližně stejného objemu výroby drůbeže;

— zachování dosažené úrovně koncentrace zemědělské výroby (nepočítá se s dalším zvětšováním či spojováním zemědělských podniků) s dalším prohloubením specializace a kooperačních a integračních vztahů mezi zemědělskými podniky navzájem i s potravinářským průmyslem;

— orientace na určité rozšiřování objemu i pestrosti a bohatosti sortimentu doplňkové (přidružené) výroby.

Potravinářský průmysl bude mít další vývoj diferencovaný podle jednotlivých výrobních oborů: např. v masném průmyslu se projeví přesun ke zpracovávání hovězího masa a k masným výrobkům s vyšší užitnou hodnotou, v mlékárenském průmyslu dojde k dalšímu

zvýšení výroby i pestrosti sortimentu i obohacení o atraktivní výrobky, v drůbežářském průmyslu půjde o zachování objemu výroby při zvýšeném zhodnocení surovin, konzervářský průmysl musí přispět k žádoucímu zvýšení spotřeby zeleniny a ovoce a vypořádat se s nerovnoměrnými úrodami, v mlýnskopekárenském průmyslu se počítá s určitým snížením objemu výroby pro lidskou spotřebu při orientaci na výrobky s vyšší nutriční hodnotou, v pivovarskosladařském průmyslu se předpokládá zvýšení výroby sladu a experimentální uplatnění jednofázového kvašení piva, v cukrovarnickém průmyslu by mělo (za předpokladu zajištění dostatečných prostředků) dojít k rozsáhlejší rekonstrukci materiálně technické základny.

Limitované prostředky pro zemědělství a potravinářský průmysl v budoucích letech pravděpodobně do jisté míry omezí možnosti uplatnění VTR a zejména dostatečně široké zavádění nové techniky. Dá se očekávat spíše určité zpomalení při zavádění automatizovaných výrobních postupů, při snižování stárí a odstraňování nadměrného opotřebení strojního vybavení, při dalším omezování fyzicky namáhavých, jednostranných a monotónních prací, při odstraňování mezer a nedostatků v mechanizaci (které nutí pracovníky, aby svým zvýšeným úsilím a námahou nahrazovali nedostatky v konstrukci strojů a vykonávali sami některé obtížné práce a úkony namísto strojů) i při zlepšování pracovního prostředí. Přece však očekávané změny a jejich působení na pracovní prostředí jsou natolik velké, že je velmi žádoucí se na ně připravit v dostatečném předstihu.

ZÁVĚR

V předchozích úsecích práce byly naznačeny a rozebrány jednotlivé oblasti, které jednak ovlivňují možnosti a kvantitativní i kvalitativní aspekty dokonalého využití vědeckotechnického rozvoje v ZPoK a které naopak ovlivňují působení VTR na pracovní prostředí a další podmínky práce.

Vzhledem k tomu, že pracovní prostředí je možno nejefektivněji a nejkladněji ovlivnit už při jeho vytváření, musí být těžiště úsilí centrální sféry řízení, středního článku, podniků, vedoucích i ostatních pracovníků zaměřeno na optimalizaci v oblasti projekce, výstavby, rekonstrukce a modernizace závodů a objektů. Nelze však zapomínat ani na zvýšení efektivity ochrany a dalšího zlepšování pracovního prostředí, které se stává nezastupitelným úkolem a neoddelitelnou součástí programů a plánů kádrového, personálního a sociálního rozvoje.

V obou uvedených oblastech aktivního působení na pracovní prostředí je nutno vycházet z vytypování a utřídění možných zdrojů škodlivých faktorů a rizikových vlivů, ze změření, jiného stanovení a především ze zhodnocení a posouzení jejich velikosti, rozsahu a četnosti výskytu, a konečně z navržení a realizace účinných, efektivních a hospodárných způsobů na jejich odstranění a na podstatné zlepšení stavu. Jak již bylo uvedeno, právě tyto oblasti tvoří náplň další výzkumné činnosti.

Podrobné rozpracování problematiky zlepšování pracovního prostředí a dalších podmínek práce v zemědělství a v potravinářském průmyslu, vycházející ze vztahů a úzké souvislosti s vědeckotechnickým pokro-

kem a inovacemi, tvoří základní předpoklad pro velice žádoucí podstatné zlepšení pracovního prostředí a přispěje nezanedbatelným způsobem k dalšímu harmonickému rozvoji ZPOK a k úspěšnému splnění jeho důležitých úkolů.

Došlo dne 20. 12. 1985

БЛАЖЕК, К. (Научно-исследовательский институт экономики сельского хозяйства и продовольствия, Прага): *Исследование некоторых актуальных проблем социально-экономического последствия научно-технического развития в сельском хозяйстве и пищевой промышленности*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 22, 1986 (2) : 89-98.

К области НТР относятся не только совершенствование техники, технологии, изделий и управления, но и заметное его воздействие на область социально-экономического развития: на трудовую среду, физическо-психическую нагрузку труда и др. условия труда. Это воздействие взаимное и двухстороннее, НТР может служить для создания и улучшения трудовой среды. Социальные последствия НТР в АПК обусловлены не только специфическими чертами сельского хозяйства и пищевой промышленности, но и ожидаемыми трендами в обеих отраслях. Формирование и охрана оптимальной среды труда должны исходить из анализа НТР в конкретном случае, из обособления и оценки отдельных факторов рабочей среды и влияния рисков. Центр тяжести активного подхода лежит как в области проектирования, строительства и реконструкций, так и в области программ и планов кадрового, персонального и социального развития.

научно-техническое развитие; социальные последствия; социально-экономическое развитие; трудовая среда; условия труда; планы кадрового, персонального и социального развития

BLAŽEK, K. (Economic Research Institute for Agriculture and Food, Praha): *Research on Some Topical Problems of Socio-Economic Impacts of the Technological Advance in Agriculture and Food Industry*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 22, 1986 (2) : 89-98.

The sphere of technological advance includes not only an improvement of machines, technology, products and management, but also great impacts on the sphere of socio-economic development, especially on the working environment, physical and psychical load of work, and on other working conditions. The influences are reciprocal and bilateral and the achievements of technological advance can be applied to the formation and betterment of working environment. The social impacts of technological advance in the Agricultural and Food Production Complex are influenced not only by specific features of agriculture and food industry but also by assumed trends of future development of the two branches. The formation and protection of the optimum working environment must be preceded by analyses of technological advance for concrete cases, by typification and evaluation of the factors of working environment and risky influences. The active approaches must concentrate to the sphere of projecting, constructing and restructuring, and to the sphere of programs and plans of the cadre, personnel and social development.

technological advance; social impacts; socio-economic development; working environment; working conditions; plans of the cadre, personnel and social development

BLAŽEK, K. (Forschungsinstitut für Ökonomik der Landwirtschaft und Ernährung, Praha): *Untersuchung einiger aktueller Probleme der sozial-ökonomischen Auswirkungen des wissenschaftlich-technischen Fortschritts in der Landwirtschaft und in der Lebensmittelindustrie*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 22, 1986 (2) : 89-98.

Zum Bereich wissenschaftlich-technische Entwicklung gehören nicht nur die Vervollkommnung der Technik und der Technologie der Produkte und der Leitung, sondern auch die bedeutsamen Auswirkungen auf das Gebiet der sozial-ökonomi-

schen Entwicklung, insbesondere das Arbeitsmilieu, die physische und psychische Beanspruchung bei der Arbeit und weitere Arbeitsbedingungen. Diese Auswirkungen sind wechselseitig und dienen auch zur Schaffung und Verbesserung der Arbeitsbedingungen. Die sozialen Folgen im Agrar- und Lebensmittelindustriekomplex werden nicht nur von den spezifischen Seiten der Landwirtschaft und der Lebensmittelindustrie bestimmt, sondern auch von den voraussichtlichen Trends der Entwicklung beider Bereiche. Die Schaffung und der Schutz der besten Arbeitsbedingungen müssen ausgehen von einer Analyse des wiss.-tech. Fortschritts in jedem konkreten Falle, von der Bestimmung und Beurteilung deren einzelnen Faktoren und Risiken. Schwerpunkte liegen sowohl bei der Projektierung, dem Aufbau und der Rekonstruktion, als auch bei den Programmen und Plänen der kadermäßigen, personellen und sozialen Entwicklung.

wiss.-tech. Entwicklung; soz. Folgen; soz. ökon. Entwicklung; Arbeitsbedingungen; Arbeitsmilieu; Pläne der Kader-, pers.- und soz. Entwicklung

Adresa autora:

MUDr. Karel Blažek, Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Dláždění 6, 110 00 Praha 1
